

קורס שנתי (סמסטר א' וב'). בחינה אמריקאית- שום מטלה חוץ ממנה. יש חובת נוכחות וחייבים להביא תנ"ך לקורס. כדאי לשתות קפה כי נדפדף המון.

אנחנו הולכים לפרש תנ"ך. לפרש את סיפורי דוד- מרגע הופעת דוד. מהפעם הראשונה שהוא מופיע על במת ההיסטוריה ונלמד ביחד את הספר. אנחנו הולכים ללמוד בשיטה מאוד ספציפית. כולם מכירים את הפרד"ס – פשט דרש רמז וסוד. אלו הם ארבעה שיטות ללמוד תנ"ך – ובפועל יש הרבה יותר שיטות.

התנ"ך הוא כמו מגרש מלא סלים, שערים, ציורים על הקרקע, וכו'. אבל כמו במגרש הזה, כדי שנוכל להנות ממנו – נצטרך קודם להחליט איך ומה משחקים. אחרת זה יהיה מסוכן- מישהו יכדרר ואחר יבעוט. המשל הזה נועד כדי שנדע שבלמידת התנ"ך חשוב לבחור את השיטה, ולהבהיר למה צריך לבחור כזו. אנחנו הולכים ללמוד בשיטת הפשט- ז.א. שאנחנו קוראים את התנ"ך עם כמה שפחות הנחות ורעיונות. לכן, כל הצעה להבנת הפשט תהיה מצוינת.

חשוב לציין – התשובות בבחינה יהיו לפי מה שהמרצה לימד. לא לפי מה שהסטודנטים הציגו.

נתחיל בשיעור. שמואל א' פרק ט"ז :

- א. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל, עַד-מַתִּי אֶתְּהָ מִתְּאֵבֶל אֶל-שְׂאוּל, וְאַנִּי מֵאַסְתִּיּוֹ, מִמֶּלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל; מִלֵּא קִרְנָד שְׁמוֹ, וְלֵךְ אֲשַׁלְּחֶךָ אֶל-יִשִׁי בֵּית-הַלְחָמִי--כִּי-רְאִיתִי בְּבָנָיו לִי, מֶלֶךְ
- ב. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶיךָ, וְשָׁמַע שְׂאוּל וַהֲרַגְנִי; וַיֹּאמֶר יְהוָה, עֲגֵלְתָּ בְּקֹר תִּקַּח בְּיָדְךָ, וְאַמְרַתְּ, לְזִבְחַ לַיהוָה בְּאֵתִי
- ג. וְקִרְאתָ לְיִשִׁי, בְּזִבְחַ; וְאַנְכִי, אֹדִיעֶךָ אֶת אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה, וּמִשְׁחַתְּ לִי, אֶת אֲשֶׁר-אָמַר אֵלֶיךָ
- ד. וַיַּעַשׂ שְׁמוּאֵל, אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה, וַיָּבֵא, בֵּית לָחֶם; וַיִּחְרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר, לִקְרָאתוֹ, וַיֹּאמֶר, שְׁלֹם בּוֹאֵךְ
- ה. וַיֹּאמֶר שְׁלֹם, לְזִבְחַ לַיהוָה בְּאֵתִי, הִתְקַדְּשׁוּ, וּבְאֵתִי בְּזִבְחַ; וַיִּקְדַּשׁ אֶת-יִשִׁי וְאֶת-בָּנָיו, וַיִּקְרָא לָהֶם לְזִבְחַ
- ו. וַיְהִי בְּבוֹאֶם, וַיִּרְא אֶת-אֱלִיָּאב; וַיֹּאמֶר, אֵךְ נֶגְדַת יְהוָה מְשִׁיחוֹ. {ס}
- ז. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל, אֶל-תִּבְבֵּט אֶל-מְרָאֵהוּ וְאַל-גִּבַּה קוֹמֹתוֹ--כִּי מֵאַסְתִּיהוּ: כִּי לֹא, אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם--כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם, וַיְהִי וַיִּרְאֶה לְלֵבָב
- ח. וַיִּקְרָא יִשִׁי אֶל-אֲבִינֶדָב, וַיַּעֲבְרֵהוּ לְפָנָי שְׁמוּאֵל; וַיֹּאמֶר, גַּם-בְּזֶה לֹא-בָחַר יְהוָה
- ט. וַיַּעֲבֵר יִשִׁי, שְׁמָה; וַיֹּאמֶר, גַּם-בְּזֶה לֹא-בָחַר יְהוָה
- י. וַיַּעֲבֵר יִשִׁי שְׁבַעַת בָּנָיו, לְפָנָי שְׁמוּאֵל; וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-יִשִׁי, לֹא-בָחַר יְהוָה בְּאַלֶּהָ
- יא. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-יִשִׁי, הֲתִמּוּ הַנְּעָרִים, וַיֹּאמֶר עוֹד שְׂאֵר הַקְּטָן, וְהִנֵּה רָעָה בְּצִאן; וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-יִשִׁי שְׁלַחָה וְקַחנּוּ, כִּי לֹא-נָסַב עַד-בָּאוּ פֹה
- יב. וַיִּשְׁלַח וַיָּבִיֵּאֵהוּ וְהוּא אֲדָמוּנִי, עִם-זֶפֶה עֵינָיִם וְטוֹב רְאִי; {פ}
- יג. וַיֹּאמֶר יְהוָה קוּם מִשְׁחָהוּ, כִּי-זֶה הוּא.

קצת רקע: המלך הראשון בישראל היה שאול. עם ישראל ביקש מלך, ושמואל התנגד. אבל העם התעקש- וה' נתן להם את שאול למלך. שאול מתגלה שמלך חוטא – שלא מוכן לקבל עליו מרות של שמואל הנביא ואלוהים. אנחנו מתחילים מהנקודה בה שמואל מודיע לו על הדחתו. ועכשיו נכנס לעלילה:

רקע תקופתי: כשרוצים להקדיש משהו – מושחים אותו בשמן. הוא נוזל יקר, חשוב. בימי קדם- אנשים לא נהגו להתקלח הרבה. לא היה ברזים וצינורות ומים היו מצרך יקר. ככל שהיית יותר עשיר, משכת יותר פעמים בשמן יותר טוב. לכן, אם רוצים להקדיש משהו, לייחד אותו, מושחים אותו בשמן. מושחים כהנים גדולים. מלכים ואפילו את כלי המשכן. זוהי הדרך לתת כבוד לבני אדם או לחפץ.

פסוק א': ה' אומר לשמואל ללכת לשאול להדיר אותו מהמלוכה

פסוק ב' וג': שמואל אומר שהוא מפחד, ששאול יהרוג אותו כי הוא יהווה מרידה במלכות. אז ה' עונה לו ואומר לו שישקר – שישפר שהוא בא לזבוח זבח ולא למשוח מלך.

ישנה מחלוקת גדולת בין הפרשנים, יש שאומרים שמדובר בתשובה רצינית ובשאלה רצינית. לא סומכים על הנס, אז שמואל עושה את זה ושואל את ה' איך הוא יכול להבטיח את שלמותו. ה' עונה לו ברצינות, כמובן לא גוער בו וכמובן לא מעניש אותו.

השיטה השנייה מצדדת בדעה שלפעמים אומרים לא יכול במקום לא רוצה. ואז בעצם ה' עונה לו באותה התחכמות כמו ששמואל מדבר, ומציע לו פתרון. ה' בעצם "תוקע" את שמואל. למה בעצם ששמואל לא ירצה? ניתן לראות בתחילת הפסוק הראשון ששמואל מתאבל על שאול- כנראה שמדובר באהבה עמוקה בין שני האנשים – שאול ושמואל.

פסוק ד': אנשי בית לחם מופתעים לראות אדם חשוב כמו שמואל נכנס העירה. שמואל מרגיע אותם ואומר שהוא רק בא לזבח.

- משיח בעברית מקראית זה מלך. למה הוא נקרא משיח? כי מושחים אותו בשמן.

פסוק ה': שמואל מקדש את ישי ואת בניו.

פסוק ו': אליאב נכנס לחדר ושמואל מתרגש מהכריזמה המרשימה שיש לו.

פסוק ז': ה' אומר לשמואל אל תסתכל על גובהו של אליאב כי מאסתי בו. הוא לא יהיה המלך. האדם יראה לעיניים, ואלוהים יראה ללבב.

פסוק ח': ישי קורא לאבינדב, גם הוא עובר על פני שמואל. והוא גם לא נבחר.

פסוק ט': גם שמה עבר, וגם הוא לא יהיה המלך.

פסוק י': יעברו שבעת בני ישי מול שמואל, ואף אחד לא מתאים למלוכה.

פסוק י"א: האין לך עוד בנים? שואל שמואל. ישי עונה שיש עוד אחד צעיר שרועה צאן בחוץ. שמואל אומר שהם יחכו לו ולא יסבו עד שהוא יחזור. (יסבו = יסתובבו ויחזרו הביתה. הפירוש של חזי = ישבו לאכול)

פסוק י"ב: שולחים להביא את דוד, שהוא אדמוני ויפה עיניים. ה' בוחר למשוח אותו.

מה אנחנו יודעים על דוד עד פה?

1. רועה צאן
2. אדמוני
3. יפה עיניים
4. טוב רואי
5. הבן הצעיר

למה ישי לא רץ להביא את דוד מיד כשראה את שאף אחד מהשבעה לא מתאים? ניתן לראות שמדובר שבכך שיש חשב שדוד בכלל בכלל לא מתאים להיות המלך. כששמואל שואל ביי"א, ישי עונה לו שיש עוד אחד. הוא אפילו לא מציע להזמין אותו! מי שמתעקש להביא את דוד זה שמואל בכלל! זה אבסורד.

שאלה: האם ישי בכלל יודע שמושחים אותם למלך?

תשובה: כן. כתוב את זה בפסוק ט', וי' וכו'.

נשים לב לנקודה שדוד טוב רואי. אנחנו לא רואים שאמרו שאברהם יפה, אבל כן אמרו ששרה יפה כי בהמשך פרעה לקח אותו וכו'. התנ"ך לא נותן לנו פרטים סתם, יש להם משמעות לסיפור.

הצעת תשובה: כמו שכתבו שאליאב גבוה וכו', כנראה שיש לו קשר.

יפה מאוד! מה עוד אנחנו יודעים? שהוא אדמוני. בפירוש הפשוט המוכר אדמוני זה גיינג'י. נפתח רגע את שיר השירים פרק ה' פסוק י' וי"א: "י"י) דוֹדֵי צַח וְאָדוֹם, דָּגוּל מִרְבָּבָה (י"א) רֵאשׁוּ, כְּתָם פָּז; קְנֻצוֹתָיו, תִּלְתְּלִים, שְׁחָרוֹת, פְּעוֹרָב."

כאן ניתן לראות שאדום זה לא הצבע שיער! כאן האדום כנראה מתאר את מבנה הפנים, בייבי פייס.

יש שיטה בתנ"ך שנקראת מספר מדורג: אינו דומה הלומד השונה פרקו 100 פעמים לשונה פרקו 101. זה לא הבדל חשוב, אלא צריך להאזין לטון. במקום 100 מדובר בהמון פעמים, פלוס מאמץ נוסף. לפעמים כשמוסיפים זה לא עוד קצת- זה משנה הכל. כמה ילדים יש לישי בסיפור? שבע ועוד אחד! לא שמונה כמו במשרד הפנים. יש כאן דגש על ה"ועוד" אחד, שבע בתנ"ך הוא מספר של שלמות.

נזרוק כמה שאלות לאוויר ונדון בהם:

- למה ישי מתנהג כמו שהוא מתנהג?
- למה ה' מתעצבן על שמואל כשהוא מסתכל על אליאב?
- אצל שאול הוא הובא לשמואל, כאן שמואל מחפש את דוד. למה?

הצעה לפתרון: ישנו מתח גדול בין האלוהים והנביא. שמואל עדיין מתאבל על שאול, וה' מנער אותו ואומר לו לא אתה מנהל את העסק, אני הוא זה. הוא ממשיך ואומר לו לך לבית לחם, אני אמשיך להנחות אותך משם. חשוב לשים לב גם שאליאב ושאל דומים מבחינת מבנה גוף. מדובר באנשים גבוהים ויפים- ולכן שמואל נדלק. הוא רוצה מישהו כמו שאול – הוא הרי אוהב אותו. לכן ה' גוער בו, שהוא לא מבין את המטרה האמיתית ונתקע עם שאול.

הצעה: אולי שמואל חשב שיש לו חופש פעולה כי ה' לא אמר לו מי המלך הבא?
הצעה יפה מאוד. אפשרי ביותר.

מתחילים את הסיפור מחדש: "ויבחר ה' את דוד למלך על ישראל". הסיפור הוא ממש לא כך! הוא יותר סינדרלה. התנ"ך רוצה לספר לנו שהמשיחה של דוד בכלל היתה חורקת, לא חלקה עם פעמונים וחגיגות.

בנוסף, ידוע שלשמואל קוראים בספר "הרואה". בפסוק ז' יש על זה דגש חזק מאוד: "לא אשר יראה האדם כי האדם יראה...". ה' אומר לו שהוא לא רואה, אלא כשהוא (אלוהים) נותן לו.

אם שמואל היה ראש קטן, הייתי מניח שהוא יעזוב אחרי שבעת הילדים. לעומת זאת, הוא יוזם חיפוש אחרי ילד נוסף. התנ"ך בכוונה יוצר מצב בו שמואל צריך לבחור בין ראש קטן לגדול. זאת סיטואציה שבה מישהו מבין שהוא לא בעל הבית! שמישהו אחר דורש ממנו, ועליו לעשות הכל עד הסוף. וישי עונה לו כן, יש עוד אחד ולא יוזם כלום. ועכשיו מגיע הפסוק הדרמטי: "שלחה וקחנו כי לא נסב עד בואו פה". שמואל מבין את הביקורת של אלוהים, וחוזר בו. הוא מתחיל לעבוד ומשנה את ההתנהלות שלו ונהיה השליח. הרבה פעמים השליח שוכח שהוא רק שליח, ושמואל מבין שעכשיו הוא רק שליח – ועושה את זה כמו שצריך.

בטקסט יש הפסקה באמצע י"ב אחרי הטב רואי, ומיד אחרי ההפסקה ה' מכריז שהוא המלך הבא. ההפסקה הזו מסמנת בד"כ הפסקה בקריאה, בסרט זה היה מקום להתחיל עם מוזיקה דרמטית כלשהי.

פסוק י"ג: שמואל מושח את דוד מול האחים שלו, רוח ה' צולחת עליו, ושמואל הולך הרמתה.

זוהי סצנה קרה מאוד. שמואל לא אומר לא כלום, למרות שבפועל יכול להיות שכן אך המצלמה בוחרת שלא לציין זאת. בואו נקביל את זה רגע למשיחת שאול המלך:

שאל מגיע, וה' אומר לשאל – זה זה. שאל ניגש אל שמואל ושאל אותו: "תגיד, אומרים שיש כאן איזה נביא בעיר. אתה יודע איפה הוא?". הסיטואציה הזו נראת מוזרה, שאל לא מזהה את שמואל למרות שבד"כ נביאים מסתובבים עם בגדי נבואה. מעניין לציין שכאן המלך לא יודע מי הנביא, ואצלנו הנביא לא יודע מי המלך. בהמשך הסצנה שם מדברים הרבה, ושמואל לוקח את פח השמן ומושח אותו, ונותן לו נשיקה. הוא אומר לו גם מזל טוב על כך שהוא נהיה למלך. להבדיל לחלוטין מדוד, כאן בנוסף מדובר במקום אינטימי שלו ושל שאול. עם דוד זה היה מול אחיו ומשפחתו.

נשים לב להתנהגות הקורקטית של שמואל לדוד. מתי נבחן אדם? לא כשקל לו, אלא כשקשה לו. כאן, קשה לשמואל והוא רוצה למשוך מלך אחר. בעל כורחו הוא נשלח ע"י אלוהים, והוא נמצא בסיטואציה מביכה ושמואל מבין את העסק – הוא לא בעל הבית. ולכן זה שהמשיכה לא חמה ונעימה וכו', היא אמנם סיטואציה מביכה – אבל יש בה עוצמה. למרות ששמואל לא רוצה לבצע את המעשה, הוא מקיים את תפקידו, הוא מבין שהוא שלב בתהליך.

בשתי הפסוקים האחרונים של ט"ו כתוב ששמואל ושאול נפרדו ולא מתראים עוד. הם נפרדים לא כי הם לא אוהבים זה את זה, אלא שקשה להם להתמודד בגלל שהם אוהבים ומעריכים זה את זה.

הצעה: אפשר לומר ששמואל לא מילא את תפקידו, אולי היה עליו ללוות את המלך?

זו הצעה מצוינת, אבל אין כל מחויבות מצד הנביא לדאוג למלך הנכנס.

פסוק י"ג: רוח אלוהים צולחת על דוד, מפלחת אותו, חודרת אליו.

רוח אלוהים בתנ"ך זה מונח שיש לו משמעויות רבות. לשמשון צלחה רוח אלוהים והוא קורע ארי-עוצמה פיזית, על יפתח צלחה רוח אלוהים והיתה לו כריזמה צבאית, על בצלאל בן אורי צלחה רוח אלוהים והוא יכול ליצור כלים בצורה מצויינת – אומנות. הוא מונח רב משמעי – אין לו משמעות אחת.

אצלנו, רוח אלוהים הכוונה היא שלאיש יש כריזמה מיוחדת ולכל מעשה שהוא יעשה.

שמואל כאן הוא הגיבור.